فصلنامه علمی اقتصاد و بانکداری اسلامی، شماره سی و نهم، تابستان ۱۴۰۱- صفحات ۳۸۱-۳۵۷

تأثیر سپرده‌های قرض الحسنه بر حجم نقدینگی و تورم در ایران

نوع مقاله: پژوهشی

امیرعلی فرهنگ[۱]
ابوالقاسم اثنی عشری[۲]
علی محمدپور[۳]

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۲/۱۵ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۴/۹

چکیده

از آنجایی که یکی از اهداف نظام بانکداری بدون ربا تأمین شرایط کار و امکانات کار از راه وام بدون بهره می‌باشد، ارزیابی عملکرد این پارامتر از اهمیت خاصی برخوردار است. هدف از تحقیق حاضر، بررسی تأثیر سپرده‌های قرض الحسنه بر حجم نقدینگی و تورم در ایران می‌باشد. این پژوهش با استفاده از داده‌های سالانه اقتصاد ایران طی دوره ۱۳۷۰ الی۱۳۹۹ و با به کارگیری مدل‌های خودرگرسیونی با وقفه‌های توزیعی($ARDL$) انجام شده است. براساس آمار موجود بانک مرکزی، سهم سپرده‌های قرض‌الحسنه پس‌انداز در مجموع کل سپرده‌ها از ۴/۱۸ درصد در سال ۱۳۷۰ به ۹/۳۳ درصد در سال ۱۳۹۹ افزایش یافته است. نتایج به دست آمده نشان می‌دهد که سپرده‌های قرض‌الحسنه، در هر دو مدل مورد بررسی، هم در کوتاه‌مدت و هم بلندمدت تأثیر منفی و معنی دار بر حجم نقدینگی و تورم داشته است.

کلمات کلیدی: سپرده‌های قرض‌الحسنه، تورم، خود رگرسیونی با وقفه‌های توزیعی ($ARDL$)، ایران.

طبقه‌بندی JEL: G2,E310,C22

۱ استادیار، گروه اقتصاد، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران s_farhang@pnu.ac.ir

۲ دانشیار،گروه اقتصاد، موسسه آموزش عالی راه دانش بابل، بابل، ایران (نویسنده مسئول) esnaashri2000@gmail.com

۳ کارشناسی ارشد، اقتصاد، دانشگاه ارومیه، ارومیه، ایران a.m1367@yahoo.com

[Downloaded from mieaoi.ir on 2026-10-09]

مقدمه

سنت زیبای قرض‌الحسنه یک طرح اقتصادی ـ اسلامی به منظور تأمین حداقل زندگی و همچنین رفع مشکلات معیشتی افراد نیازمند جامعه است. قرض دادن در دین اسلام مورد تأکید فراوان قرار گرفته است (عاقلی، ۱۴۰۰). قرض‌الحسنه یک دستور اکید اسلامی است؛ از سویی حرکت معقول اجتماعی به حساب می‌آید و از سویی دیگر مطلوب ایده‌آل و با قابلیت است که توانایی‌های آن هرگز قابل انکار نیست. این تحفهٔ آسمانی پدیده‌ای است که خداوند در قرآن به ترویج و ترغیب آن دستور داده تا در جهت تعامل و تکامل بخشیدن به جامعه برای افراد اجتماع، عبادتی بی‌بدیل و سنتی اصیل و پایدار در همه عصرها و زمان‌ها به شمار آید. قرض‌الحسنه از روش‌های تأمین مالی در برآوردن نیازهای ضروری مسلمانان است و در نظام مالی اسلامی در کنار صدقات، عقود مبادله‌ای و مشارکتی به عنوان یکی از جایگزین‌های ربا در تجهیز و تخصیص منابع معرفی شده است(رحیمی بیدگلی، ۱۳۹۴). امروزه اهمیت سپرده‌ها در ایجاد تأثیرات مثبت اقتصادی در ایران به طور روزافزون آشکارتر شده است، و در نظام اقتصاد اسلامی بر آن تأکید شده است. قرض‌الحسنه می‌تواند بر مصرف اثر کند و به عنوان یک تثبیت کنندهٔ خودکار اقتصادی مطرح گردد، البته قرض الحسنه می‌تواند نقش مهمی در کاهش فاصله طبقاتی و رفع فقر نسبی ایفا کند.

با توجه به به جایگاه ویژه قرض‌الحسنه در اقتصاد کشور و اهمیت نظام بانکی در ساختار تأمین مالی بنگاه‌ها و همچنین نیاز روزافزون بنگاه‌های کوچک و متوسط به تسهیلات بانکی ارزان قیمت(تسهیلات قرض الحسنه که از محل سپرده‌های قرض الحسنه پرداخت می‌شود)، جهت تأمین سرمایه در گردش و درنتیجه امکان بقا و ادامه فعالیت در شرایط رکود اقتصادی، و نیز اقدامات بانک‌ها در مواجهه با نوسانات متغیرهای تأثیرگذار اقتصادی همچون تورم و نقدینگی در راستای حفظ توان مالی خود، در این پژوهش به بررسی تأثیر سپرده‌های قرض‌الحسنه بر حجم نقدینگی و تورم در ایران با استفاده از روش الگوی خود توضیح برداری با وقفه‌های گسترده پرداخته می‌شود، پژوهشی با این موضوع مشاهده نشده است و انجام پژوهش با این عنوان و براساس دو مدل در بازهٔ زمانی بیان شده، بدیع و نو می‌باشد.

با توجه به اهداف این پژوهش، فرضیه های زیر مطرح شده است:

- ✓ بین سپرده های قرض الحسنه و حجم نقدینگی رابطه منفی و معنی دار وجود دارد.
- ✓ بین سپرده های قرض الحسنه و نرخ تورم رابطه منفی و معنی دار وجود دارد.

این مقاله در۶ بخش تدوین شده است: بعد از مقدمه در بخش اول، در بخش دوم مبانی نظری و بخش سوم مروری برمطالعات پیشین ارائه می شود. بخش چهارم به روش شناسی پژوهش

[Downloaded from mieaoi.ir on 2026-10-09]

اختصاص یافته است. در بخش پنجم برآورد الگو و یافته های تجربی پژوهش ارائه شده است و بخش پایانی به نتیجه گیری تحقیق مربوط است.

۱. مبانی نظری

۱-۱. جایگاه قرض‌الحسنه در آیات و روایت

لغت قرض‌الحسنه از دو کلمه ترکیب شده است: ۱- قرض: گونه‌ای از بریدن و قطع کردن است و مالی را که به دیگری داده می‌شود به شرط باز گرداندن (عین یا بدل آن) قرض می‌خوانند. از این‌رو عرب به قیچی که برنده است، مقراض می‌گویند. استعمال این واژه در وام بدون بهره، از این‌رو که انسان وقتی می‌تواند به چنین کار نیکی توفیق یابد که دلبستگی به مال و ثروت را از خود ببرد و قطع کند، و گرنه به چنین توفیقی نخواهد رسید و معنی دیگر بریدن این است که قرض‌دهنده قسمتی از اموالش را جدا کرده و به قرض‌گیرنده می‌دهد، گویا قرض‌دهنده آن مال را از بقیه اموالش بریده است. الحسنه: در قرآن کریم، واژه «حسن» صفت قرض قرار گرفته، نه واژه «حسنه». حسن یعنی زیبا و نیکو و قرض نیکو آن است که از مال حلال باشد و آن را با منت گذاردن و اذیت، ضایع نکند (طبرسی، ج ۲، ص۱۳۶).

قرض‌الحسنه یکی از اصطلاحات فقهی رایج در جامعه امروز است، یکی از اصل‌های مهم اسلامی، اصل قرض‌الحسنه (وام دادن بدون سود) می‌باشد که در قرآن و زندگی امامان (علیهم‌السلام) اهتمام بسیاری به آن داده شده است.

سوره تغابن، آیات ۱۷ و ۱۸: اگر به خدا قرض نیکو بدهید آن را برای شما چند برابر می‌کند و شما را می‌آمرزد و خدا بردبار و دانای نهان و آشکارف عزیز و استوار است (ذاتش و کارش). در این آیهٔ شریفه نیز انفاق و صدقه با بیان لطیفی به قرض دادن به خداوند متعالی تعبیر شده است و به قرض‌الحسنهٔ مصطلح ربطی ندارد(حبیبیان نقیبی، ۱۳۸۳).

سوره مائده آیه ۱۲: و همانا خداوند از بنی اسرائیل پیمان گرفت، و از میان آنها دوازده نفر سرپرست و رئیس (برای دوازده قبیله) برانگیختیم. و خدا به آنها گفت: بی‌تردید من با شما هستم، که اگر نماز را برپا دارید و زکات بدهید و به فرستادگانم (که در آینده برمی‌انگیزم) ایمان آورید و آنها را محترمانه یاری کنید و به خدا قرضی نیکو دهید، حتما گناهان شما را می‌زدایم و شما را در بهشت‌هایی که از زیر (ساختمان ها و درختان) آنها نهرها جاری است در می‌آورم. پس اگر کسی از شما پس از این کفر ورزد حقا که راه راست را گم کرده است.

[Downloaded from mieaoi.ir on 2026-10-09]

این بیان نیز گویای آن است که قرض الحسنه (قرضاً حسناً) در قرآن کریم، به اسلام منحصر نیست و شاهد دیگری است که مقصود از آن، انفاق است، نه قرض الحسنه؛ بنابراین، ترجمه و سیاق و نظر مفسران امامیه و اهل سنت نشان می دهد که مقصود از قرض در این آیه نیز انفاق است ، نه قرض الحسنهٔ مصطلح. همچنین می‌توان فهمید که در امت‌های گذشته نیز قرض‌الحسنه، مفهوم آشنا و معروف بود که شارع مقدس در این آیه خطاب به قوم بنی اسرائیل از آن برای انفاق، استعاره آورده است (مکیان، ۱۴۰۰).

در دین مبین اسلام ربا به منزله جنگ با خالق هستی است. در مقابل آن قرض‌الحسنه به شدت مورد تشویق قرار گرفته است. قرآن کریم می‌فرماید: کیست که خدا را قرض‌الحسنه دهد تا خدا بر او چندین برابر بیفزاید؟ و خداست که می‌گیرد و می‌دهد، و همه به سوی او بازگردانده می-شوید(سوره بقره، آیه ۲۴۵).

چنان که از ترجمه این آیه و نظر قاطبه مفسران امامیه و اهل سنت پیدا است، مقصود از قرض در این آیه، انفاق و صدقه و در واقع پرداخت‌های انتقالی بلاعوض است که با تعبیر بسیار لطیفی، وام به خداوند متعالی نامیده شده است؛ بنابراین فهم مفهوم قرض‌الحسنه مصطلح از آن، اگر غیرممکن نباشد، بسیار مشکل خواهد بود (جوزی‌زاده، ۱۳۹۶).

سوره حدید آیه ۱۸: همانا مردان و زنانی که در راه خدا (به فقیران) صدقه و احسان کنند و به خدا قرض نیکو دهند (یعنی محتاجان قرض‌الحسنه دهند) احسان آنها را چندین برابر سازند و پاداش با لطف و کرامت نیز خواهند داشت. مشاهده می‌شود که مقصود از قرض در این آیه نیز انفاق و صدقه است و نمی‌توان برای قرض‌الحسنهٔ مصطلح از آن استفاده کرد (حبیبیان نقیبی، ۱۳۸۳).

سوره مزمل آیه ۲۰: خدا بر احوال شما آگاه است که برخی مریض و ناتوانند و برخی به سفر از کرم خدا روزی می‌طلبند و برخی در راه خدا به جنگ و جهاد مشغولند، پس در هر حال آنچه میسر و آسان باشد به قرائت قرآن پردازید و نماز به پا دارید و زکات مالتان (به فقیران) بدهید و به خدا قرض نیکو دهید (یعنی برای خدا به محتاجان احسان کنید و قرض‌الحسنه دهید)، و هر عمل نیک برای آخرت خود پیش فرستید (پاداش) آن را البته نزد خدا بیابید و آن اجر و ثواب آخرت (که بهشت ابد استف از متاع دنیا) بسی بهتر و بزرگتر است، و دایم از خدا آمرزش طلبید که خدا بسیار آمرزنده و مهربان است. از جمله مصادیق بسیار بارز انفاق در راه خدا موضوع قرض‌الحسنه است که در لسان آیات و روایات معصومین (ع) بسیار مورد ترغیب قرار گرفته است. از امام صادق(ع) روایت شده که بر در بهشت نوشته شده: صدقه، ده ثواب و قرض‌الحسنه هجده ثواب دارد. چون صدقه ممکن است به غیر مستحق هم برسد اما قرض‌الحسنه به مستحق یعنی به کسی که محتاج است می‌رسد. (بحارالانوار، جلد ۱۰۳، صفحهٔ ۱۳۸، حدیث ۲). البته خداوند قرض‌الحسنه را در قرآن به

[Downloaded from mieaoi.ir on 2026-10-09]

خودش نسبت می‌دهد به گونه‌ای که می‌فرماید: دوم کیست که با خدا معامله کند و به خدا قرض الحسنه بدهد تا چندین برابر به او برمی‌گرداند» (سوره بقره، آیه ۲۴۵). نکته مهم و قابل ذکر در مجموع این آیات این است که با این که قرض‌دهنده مال را بر حسب ظاهر به قرض گیرنده می‌دهد نه به خدا، زیرا خداوند نیازی به قرض گرفتن ندارد او مالک همه موجودات و اشیا و مخلوقات و همه اموال و هر آنچه که در صفحه گیتی وجود دارد همه متعلق به او است و از آثار قرض این است که مشکل انسانی، خانواده‌ای و یا جامعه‌ای را برطرف می‌سازد و گشایشی را در زندگی آنها به وجود می آورد ولی با وجود این، خداوند در قرآن خودش را طرف قرض به حساب می‌آورد مثل اینکه قرض مستقیماً به او داده شده و او است که مال قرض را می‌گیرد.

خاندان رسالت (ع) در گفتار و رفتارشان به قرض‌الحسنه اهمیت فراوان می‌دادند و خود در این راه پیشقدم می‌شدند و پیروانشان را با تاکیدهای بسیار به این امر مقدس دستور می‌دادند. در این پژوهش به طور نمونه به چند مورد از روایات ارزشمند در خصوص قرض‌الحسنه از ائمه معصومین (ع) اشاره می‌شود.رسول خدا (صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلّم) فرمود: کسی که به برادر مسلمانش قرض بدهد، به اندازه هر درهمی که به او می‌دهد به بزرگی کوه اُحد از کوه‌های رضوی و طور سینا، برای او پاداش‌هایی هست و اگر در مورد گرفتن طلب خود با آن مؤمن، مدارا و رفاقت کند، همانند برق خیره‌کننده و درخشان، بدون حساب از روی پل صراط بگذرد. همچنین می فرمایند: کسی که به مؤمنی تا مدتی که او توان ادای آن را داشته باشد، قرض بدهد، مال او به عنوان زکات است (و ثواب زکات را دارد) و قرض‌دهنده تا هنگام ادای قرض، مورد درود فرشتگان است (حر عاملی، وسائل الشیعه، ج۱۳، ص۸۸).

امام صادق (ع) فرمود: هر مسلمانی که برای رضای خدا به مسلمانی قرض الحسنه بدهد، حتماً خداوند پاداش آن را مانند پاداش صدقه دادن حساب می‌کند، تا هنگامی‌که آن قرض به او باز گردد. بر در بهشت نوشته شده: پاداش صدقه ده برابر، ولی پاداش قرض، هیجده برابر است. آنگاه فرمود: پاداش قرض از این‌رو بر پاداش صدقه بیشتر است که قرض گیرنده جز از روی نیاز قرض نمی‌گیرد، ولی صدقه‌گیرنده گاهی با اینکه نیاز ندارد، صدقه می‌گیرد، بوی بهشت را بر او حرام می‌کند (صدوق، محمد بن علی، ثواب الاعمال، ص۱۳۸).

در بینش اسلامی قرض‌الحسنه به عنوان یک عقد مالی غیرانتفاعی، از جایگاه ویژه‌ای برخوردار است و ثواب آن از صدقه دادن بیشتر می‌باشد. در روایتی از امام صادق (ع) آمده است که حضرت فرمودند" بر در بهشت نوشته شده است که صدقه ده ثواب و قرض دادن هجده ثواب دارد"(کلینی، ۱۴۰۷ ق، ج۴، ص۳۳).

[Downloaded from mieaoi.ir on 2026-10-09]

قرض و عاریه دادن و پذیرایی از میهمان از سنّت‌های اسلامی‌است. بنابراین، در روایاتی که از معصومان (علیهم‌السلام) به ما رسیده قرض دادن، کار بسیار مثبتی ارزیابی شده است، هر چند که از قرض گرفتن ـ حتی‌الامکان ـ منع شده است. البته، گفتنی است در روایات، قرض گرفتن بدون نیاز عملی نکوهیده تلقی شده و از آن نهی شده است. بر اساس این روایات، انسان باید در شرایطی روی به قرض آورد که ناچار و درمانده باشد؛ چون مدیون کردن خود جز تحمّل مسئولیّت و زیر بار حقوق دیگری رفتن و اغتشاش فکری و دغدغه روحی و غم و غصّه، چیز دیگری در پی نخواهد داشت (نوری، مستدرک الوسائل، ج ۱۳، ص ۳۸۷).

۱-۲. جایگاه نهادهای قرض الحسنه در ایران

از آنجایی که یکی از اهداف نظام بانکداری بدون ربا تأمین شرایط کار و امکانات کار از راه وام بدون بهره می‌باشد، ارزیابی عملکرد این پارامتر از اهمیت خاصی برخوردار است. براساس آمار موجود در جدول (۱) ترکیب مانده سپرده‌ها و اعتبارات قرض‌الحسنهٔ اعطایی بانک‌ها ارائه شده است. چنانچه ملاحظه می‌شود، سهم سپرده‌های قرض‌الحسنه پس‌انداز در مجموع کل سپرده‌ها ۴/۱۸ درصد در سال ۱۳۷۰ به ۹/۳۳ درصد در سال ۱۳۹۹ افزایش یافته است. این امر بیانگر این واقعیت است که طی دوره‌ی مورد بررسی عملکرد نظام بانکی در خصوص اعتبارات اعطایی قرض‌الحسنه چندان قابل دفاع نیست. چرا که سهم آن همواره پایین‌تر از ۱۰ درصد کل اعتبارات اعطایی بوده و ماده (۵) دستورالعمل اجرایی قرض‌الحسنه اعطایی بانک‌ها به طور کامل رعایت نشده است. در جدول ذکر شده همان‌طور که مشاهده می‌شود، سهم اعتبارات قرض‌الحسنه در مجموع کمتر از یک سوم سهم سپرده‌های قرض‌الحسنه پس‌انداز و کمتر از ۵ درصد کل اعتبارات است. به عبارت دیگر عملکرد بانک‌ها در کشور نشان‌دهنده تمایل بیشتر به استفاده از عقود با نرخ بازده متغیر می‌باشد.

به هر حال با بیش از ۳۰ سال از اجرای قانون بانکداری بدون ربا سپری می‌شود، باورهای عمومی چندان رضایتی از عملکرد بخش‌های حساب‌های پس‌انداز قرض‌الحسنه ندارند، چرا که بانک‌ها با اعطای جوایز میلیارد ریالی نوعی فرهنگ بخت‌آزمایی را ترویج می‌دهد، که از مبنای قرآنی قرض‌الحسنه که انجام کار نیک و خیر خواهانه می‌باشد دور شدند. به طور کلی عملکرد نظام بانکی کشور نشان می‌دهد که این سیستم اغلب گرایش به اعطای تسهیلات با نرخ سود ثابت، نظیر تسهیلات فروش اقساطی را داشته است. همچنین سهم اعطای تسهیلاتی نظیر مضاربه، مشارکت مدنی و مشارکت حقوقی نیز در دورهٔ بعد از اجرای قانون عملیات بانکی بدون ربا کاهش یافته است(ابوالحسنی هستیانی و فرهنگ، ۱۳۹۳).

[Downloaded from mieaoi.ir on 2026-10-09]

جدول۱. سهم سپرده‌ها و اعتبارات قرض‌الحسنه بانک‌ها (میلیارد ریال ــ درصد)

سال	سپرده‌های پس‌انداز قرض‌الحسنه	کل‌سپرده‌های غیردیداری	سهم سپرده‌های قرض‌الحسنه‌ازکل
۱۳۷۰	۶۸۲	۱۶۳۱۱	۴/۱۸
۱۳۷۱	۷۷۵/۸	۲۱۴۰۶/۵	۳/۶
۱۳۷۲	۱۲۸۸/۷	۲۷۷۵۸/۳	۴/۶
۱۳۷۳	۱۵۶۱/۸	۳۵۵۹۸/۹	۴/۳۸
۱۳۷۴	۲۰۴۸	۴۳۶۵۱/۹	۴/۶۹
۱۳۷۵	۲۶۰۳/۳	۵۸۰۱۳/۱	۴/۴۷
۱۳۷۶	۳۲۷۱/۱	۷۱۰۶۹/۵	۴/۶۰
۱۳۷۷	۵۴۳۰	۹۲۷۸۷	۵/۸۵
۱۳۷۸	۶۱۰۰	۱۳۴۹۴۸	۴/۵۲
۱۳۷۹	۷۵۰۷/۵	۷۱۰۶۹/۵	۱۰/۵۶
۱۳۸۰	۲۹۸۴۷/۵	۲۳۷۴۵۰/۲	۱۲/۵۷
۱۳۸۱	۲۳۰۰۱/۶	۳۲۰۷۹۶/۲	۱۶/۲۳
۱۳۸۲	۲۵۷۹۴/۹	۴۴۲۳۹۷/۶	۷/۱۷
۱۳۸۳	۲۸۸۰۲/۷	۶۰۸۴۰۷/۵	۴/۷
۱۳۸۴	۳۶۵۸۰/۹	۸۳۲۸۳۱/۷	۴/۳۹
۱۳۸۵	۴۰۷۸۹	۱۱۷۹۷۲۲/۵	۳۴/۵۸
۱۳۸۶	۵۱۰۱۲/۶	۱۶۱۵۷۹۱/۲	۳/۱۵
۱۳۸۷	۶۳۶۹۰	۱۸۱۳۲۵۰/۱	۳/۵۱
۱۳۸۸	۹۲۸۱۳/۳	۲۱۰۳۹۱۶/۱	۴/۴۱
۱۳۸۹	۲۳۹۰۷۵/۵	۲۹۰۳۴۸۲/۳	۸/۲۳

[Downloaded from mieaoi.ir on 2026-10-09]

۱۳۹۰	۱۷۸۴۸۳/۵	۳۴۵۶۶۳۳/۳	۵/۱۶
۱۳۹۱	۲۱۶۲۲۹/۷	۴۰۶۷۵۹۰/۶	۵/۳۱
۱۳۹۲	۲۸۱۳۹۴/۲	۵۳۴۷۹۱۸/۲	۵/۲۶
۱۳۹۳	۳۱۶۸۶۱/۳	۶۲۴۰۹۴۴/۳	۵/۰۷
۱۳۹۴	۳۶۵/۹	۷۲۹۲/۸	۵/۰۱
۱۳۹۵	۴۶۲/۷	۹۱۰۱/۱	۵/۰۸
۱۳۹۶	۵۹۵/۲	۱۰۸۲۳/۲	۵/۴۹
۱۳۹۷	۶۰۳/۴	۳۴۵۵۶۳/۲	۶/۴۳
۱۳۹۸	۱۴۰۲۲	۵۶۷۸۹۲/۱	۸/۹۱
۱۳۹۹	۱۷۰۵۳/۱	۵۸۰۳۴۴/۴	۹/۳۳

منبع: بانک مرکزی

۲. مروری بر پیشینه تحقیق و مطالعات انجام شده

منصف و منصوری(۱۳۸۹)، عوامل مؤثر بر حجم سپرده‌های بانکی در یک دوره ۲۰ ساله (۱۳۸۷-۱۳۶۷) با روش تکنیک‌های همجمعی به خصوص روش $ARDL$ و مکانیسم تصحیح خطا بررسی کرده‌اند، نتایج نشان می‌دهد که رابطه منفی بین نرخ سود اوراق مشارکت و حجم سپرده‌های بانکی در کوتاه‌مدت و بلندمدت وجود دارد.

ابونوری و همکاران(۱۳۹۲) رابطه بین نرخ تورم و نرخ سود سپرده‌های بانکی در سیستم بانکداری ایران را با استفاده از مدل‌های هم انباشتگی و تصحیح خطا بررسی نموده‌اند، نتایج نشان می‌دهد که که در بلندمدت رابطه مثبت و معنادار بین نرخ سود اسمی و نرخ تورم وجود دارد. به عبارتی، نرخ تورم دلیل تغییرات همسو در نرخ سود اسمی یا همان نرخ سود سپرده‌ها است و همچنین رابطه منفی معناداری بین رشد حجم سپرده‌های بانک با نرخ تورم وجود دارد و رابطه مستقیم با رشد درآمد ملی دارد .

سید علیپور(۱۳۹۴)، نقش قرض‌الحسنه در اقتصاد مقاومتی از دیدگاه قرآن و روایات را بررسی کرده است، در شرایط تحریم و فشارهای اقتصادی، داروی نجات کشور توجه به اقتصاد کشور است، تا بهبود در معیشت و زندگی مردم صورت گیرد، برای بهبود معیشت زندگی و رهایی از رکورد،

[Downloaded from mieaoi.ir on 2026-10-09]

توجه به قرض‌الحسنه از ملزومات امروز جامعه می‌باشد. توجه به قرض‌الحسنه و تقویت آن هم دارای ارزش مادی و معنوی بسیار می‌باشد و هم سعادت دنیا و آخرت در آن است.

هادوی‌نیا و عرب باقرانی(۱۳۹۵)، در مطالعه‌ای به بررسی مزایا و آثار اجتماعی و اقتصادی اوراق قرض‌الحسنه پرداخته‌اند. نتایج پژوهش نشان داد که اوراق قرض‌الحسنه دربردارندهٔ مزایایی چون شفافیت و هماهنگی با ماهیت قرض‌الحسنه، اجتناب از ربا، فقرزدایی، تأمین مالی پروژه‌های کلان و عمومی، قابلیت انعطاف قدرت نقدینگی، استفاده به عنوان وثیقه، مدیریت ریسک، جنبه بین‌المللی پیدا کردن قرض‌الحسنه می‌باشد ونقدینگی موجود در صندوق‌های قرض‌الحسنه و یا تسهیلات قرض‌الحسنه با توجه به تأمین سرمایه در گردش لازم برای تولید کنندگان نقش موثری در ایجاد و تداوم اشتغال در سطح جامعه خواهد داشت.

حیدری و همکاران (۱۳۹۶)، در پژوهشی به بررسی رابطه بین نااطمینانی تورم و میزان تسهیلات اعطایی قرض‌الحسنه بانک‌ها با استفاده از رویکرد اقتصاد سنجی همبستگی شرطی پویای تصحیح شده طی دوره زمانی ۱۳۸۴-۱۳۹۳ پرداخته اند. نتایج پژوهش آنها نشان داد که بین نااطمینانی تورم و میزان تسهیلات اعطایی قرض‌الحسنه همبستگی مثبتی وجود دارد.

حسن‌زاده و همکاران(۱۳۹۸) به بررسی چندجانبه چالش‌های مطرح شده در خصوص سپرده قرض‌الحسنه پس انداز پرداخته اند. چالش‌های منتخب جمع آوری شده از منابع و مصاحبه با خبرگان، در قالب پرسش نامه طیف لیکرت طراحی گردیده تا اهمیت هر یک از آن ها از منظر خبرگان حوزه قرض الحسنه مورد ارزیابی قرار گیرد. در نهایت ۱۱ شاخصی که در پرسش نامه از خبرگان مورد سوال واقع شده بود، با استفاده از روش حداقل مربعات جزیی مورد اعتبارسنجی و روابط بین آن‌ها مورد آزمون قرار گرفت و اعتبار هریک از چالش‌های سپرده قرض الحسنه پس انداز به عنوان بخش تجهیز نهاد قرض الحسنه در نظام بانکی مشخص گردید.

رستمی و رستمی (۱۳۹۹)، در مقاله‌ای با استفاده از روش تحلیلی، در پاسخ به سوال از انحراف کارکردی قرض‌الحسنه در نظام بانکی کشور، فرضیه کارایی پایین در تخصیص و ربای معکوس را مطرح می‌کنند. یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که انحراف کارکردی قرض‌الحسنه در نظام بانکی کشور، بیانگر انحراف در ساختار اخلاقی و اقتصادی جامعه است. برای جلوگیری از انحرافات، می‌توان سپرده‌های قرض‌الحسنه را از طریق عقد وکالت و بر اساس اولویت‌های اقتصادی تجهیز کرده و نرخ سود واقعی صفر را برقرار ساخت.

عزیزمحمدلو(۱۳۹۹)، در تحقیق خود، تعامل و رابطه علی موجود بین عقود مشارکتی و عقد قرض الحسنه از یک سو و سرمایه اجتماعی از سوی دیگر را با استفاده از رویکرد علیت تودا-یاماتو و با بهره گیری از داده های آماری سال های ۱۳۶۳ تا ۱۳۹۶ آزمون و تحلیل نموده است.

[Downloaded from mieaoi.ir on 2026-10-09]

نتایج آزمون علیت تودا-یاماتو گویای آن است که با وجود آنکه بین کل تسهیلات اعطایی در قالب عقود اسلامی و سرمایه اجتماعی رابطه علی دوسویه‌ای وجود دارد، بین عقود مشارکتی و سپرده-های قرض الحسنه از یک سو و سرمایه اجتماعی از سوی دیگر یک رابطه علی یک سویه برقرار است.

عاقلی(۱۴۰۰)، به بررسی عوامل مؤثر بر اعطای تسهیلات قرض الحسنه در ایران با استفاده از روش هم انباشتگی یوهانسن-یوسلیوس طی دوره زمانی۱۳۶۳-۱۳۹۸ پرداخته است. نتایج حاکی از آن است که تولید ناخالص داخلی، نرخ سود تسهیلات بانکی و تعداد ازدواج ثبت شده بر تسهیلات اعطایی بانک‌ها در قالب قرض الحسنه اثر گذاشته‌اند، به طوری که با افزایش تولید ناخالص داخلی و نرخ سود تسهیلات بانکی، سهم تسهیلات قرض الحسنه از کل تسهیلات اعطایی کاهش می یابد و نرخ ازدواج بر تسهیلات قرض الحسنه اثر مثبت داشته است.

مزینی(۱۴۰۰)، در پژوهشی با عنوان ارزیابی اثر فضای تورمی حاکم بر اقتصاد کشور بر عرضه وجوه قرض الحسنه پرداخته‌اند. نتایج پژوهش آنها با مروری بر عملکرد مقامات پولی در قالب حجم پول، نقدینگی و تورم و نیز تحولات شاخص های بانکی در زمینه سپرده های قرض الحسنه نشان می‌دهد که متغیرهای ذکر شده تأثیر منفی بر سپرده قرض الحسنه داشته است

نظیر[۱] و همکاران (۲۰۱۳)، نقش سپرده‌های بانکی و تورم در عرضه وام در پاکستان را با استفاده از داده‌های ماهانه ۱۹۹۱ تا ۲۰۰۹ بررسی نموده‌اند، نتایج نشان می‌دهد که بین میزان سپرده‌های بانکی و عرضه وام توسط بخش بانکی پاکستان رابطه مثبت می‌باشد و با نرخ متوسط بازده وام‌های مجاز توسط بانک رابطه منفی دارد.

مطالعه مکیند[۲] (۲۰۱۶)، در نیجریه با استفاده از داده‌های ثانویه که از سوی بولتن آمار مرکزی بانک نیجریه و اداره ملی آمار، بین سال‌های ۲۰۰۰ تا ۲۰۱۳ و با استفاده از تکنیک‌های رگرسیون چندگانه صورت گرفته است. نتایج نشان می‌دهد که بین نرخ بهره و سپرده‌های بانکی رابطه منفی وجود دارد.

میشرا و بورنسب[۳](۲۰۱۷)ف اثر شوک نقدینگی بر روی کانال وام بانکی در کشور هند را با استفاده از یک مدل کوتاه مدت و چارچوب مدل خودرگرسیون برداری ساختاری بررسی نموده‌اند. نتایج نشان می‌دهد که شوک‌های سیاست پولی تأثیرات ابتدایی و پایدار قوی بر وام‌های بانکی دارند، در حالی‌که شوک‌های نقدینگی پس از یک دوره ۹ ماهه به وام‌های بانکی منجر می‌شود.

---

۱ Nazir

۲ Makinde

۳ Mishraa and Burnsb

[Downloaded from mieaoi.ir on 2026-10-09]

موزامل و صدیقی[۱] (۲۰۲۰)، در مطالعه‌ای به بررسی تأثیر متغیرهای خاص اقتصاد کلان بانک در تأمین مالی و تصمیمات سرمایه گذاری بانک اسلامی با استفاده از داده های هر ۴ بانک کامل اسلامی پاکستان طی دوره ۲۰۰۶ تا ۲۰۱۸ پرداخته است. نتایج حاکی از آن است که نرخ بهره تأثیر قابل توجه و منفی بر وام بخش خصوصی و سرمایه گذاری بانک اسلامی دارد.

عبدالمجید[۲](۲۰۲۰)، در مطالعه‌ای به بررسی عوامل موثر بر نقدینگی در چهار بانک اسلامی فعال در عربستان سعودی در دوره ۲۰۰۷-۲۰۱۷ با استفاده از پانل برآورد رگرسیون اثر ثابت و تصادفی پرداخته است. نتایج نشان داده است که نقدینگی بانک های اسلامی با نسبت سپرده و همچنین نرخ حاشیه سود مرابحه با کفایت سرمایه بانک‌های اسلامی رابطه منفی دارد.

سافیتری و کورنیا[۳](۲۰۲۲)، تأثیر نرخ بهره و تورم بر سپرده‌های مضاربه در بانک‌های اسلامی کشور اندونزی طی دوره زمانی ۲۰۲۰-۲۰۰۲ را با استفاده از روش اقتصادسنجی پانل دیتا و اثرات ثابت بررسی کرده‌اند. طبق نتایج حاصله، نرخ بهره و تورم بر سپرده‌های مضاربه تأثیر منفی و معنی داری داشته است.

۳. معرفی روش تحقیق

پژوهش حاضر از نظر هدف، کاربردی می‌باشد و به بررسی اثر سپرده‌های قرض الحسنه بر حجم نقدینگی و نرخ تورم در دو مدل مجزا می‌پردازد. متغیرهای به کار رفته در مدل‌های تحقیق سپرده-های قرض الحسنه، تولید ناخالص داخلی، حجم نقدینگی، مازاد بودجه، کسری بودجه و نرخ تورم می باشد و از سایت بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران استخراج شده است. حوزه جغرافیایی پژوهش حاضر شامل ایران، طی دوره زمانی ۱۳۹۹-۱۳۷۰ و با استفاده از رویکرد اقتصاد سنجی خودرگرسیونی با وقفه‌های توزیعی $(ARDL)$ است. تجزیه و تحلیل داده‌های سری زمانی نیز به کمک نرم‌افزار Eviews انجام می‌پذیرد.

۳-۱. الگوی خودتوضیح برداری با وقفه های گسترده $(ARDL)$

پسران و شین در سال ۱۹۹۷ نشان دادند در حالتی که تمام متغیرها جمعی از مرتبه‌ی I(0) هستند، همچنین در حالتی که بعضی از متغیرها یا همهٔ آنها جمعی مرتبه یکI(1) هستند، ولی بین متغیرهای جمعی مرتبهٔ اول یک رابطهٔ همجمعی وجود داشته باشد، روش $ARDL$ معتبر

---

۱ Muzammil & Siddiqui

[2] Abdelmagid

[3] Safitri & Kurnia

[Downloaded from mieaoi.ir on 2026-10-09]

است، البته قبل از تخمین مدل به روش ARDL باید مانایی متغیرها بررسی گردد. همچنین این روش، روابط بلندمدت و کوتاه‌مدت بین متغیر وابسته و سایر متغیرهای توضیحی الگو را به طور همزمان تخمین می‌زند.

ساده‌ترین شکل الگوی پویایی که می‌توان برای رابطه ساکنی بلندمدت تنظیم کرد تا با کمک آن برآوردهای نسبتاً بدون تورشی از ضرایب بلند مدت الگو دست یافت، الگوی پویای زیر است:

$$y_t = \gamma_0 x_t + \gamma_1 x_{t-1} + \alpha y_{t-1} + u_t \quad (۱)$$

با انجام یک عملیات جبری مختصر می‌توان رابطه فوق را به صورت زیر نوشت:

$$y_t = \beta x_t + \lambda_1 \Delta x_t + \lambda_2 \Delta y_t + v_t \quad (۲)$$

که در آن: (۳)

$$v_t = \frac{u_t}{1-\alpha} \; , \; \lambda_2 = -\frac{\alpha}{1-\alpha} \; , \; \lambda_1 = -\frac{\gamma_1}{1-\alpha} \; , \; \beta = \frac{\gamma_0 + \gamma_1}{1-\alpha}$$

بنابراین برآورد مقدار بلندمدت ضریب β از رابطه ساکن، معادل برآورد ضریب β از رابطه پویا است. وجود متغیرهای $\Delta y_t , \Delta x_t$ در این رابطه موجب می‌شوند تا تورش مربوط به برآورد پارامتر β بر اساس یک نمونه کوچک از بین برود. همان گونه که در رابطه اخیر ملاحظه می‌شود، شرط آنکه الگوی کوتاه‌مدت به سمت الگوی بلند مدت میل کند آن است که $\alpha < 1$ باشد(دیتا[۱] و همکاران، ۲۰۲۰).

بهتر است که برای کاهش تورش مربوط به برآورد ضرایب الگو در نمونه‌های کوچک، تا حد ممکن الگوی پویایی را در نظر گرفت که تعداد وقفه‌های زیادی را برای متغیرها لحاظ کند. بنابراین، به جای برآورد رابطه بالا بهتر است رابطهٔ زیر برآورد شود: (۴)

$$A(L) y_t = B(L) x_t + u_t$$

در این رابطه $A(L)$ عملگر وقفه به صورت $1 - \alpha_1 L - \alpha_2 L^2 - ... - \alpha_p L^p$ و $B(L)$ عملگر وقفه به صورت $L^r x_t = x_{t-r} , \gamma_0 + \gamma_1 L + \gamma_2 L^2 ... + \gamma_p L^p$ است. برای یافتن برآورد پارامتر بلند مدت β کافی است که از رابطه برآورد شده بالا مقدار β را به صورت زیر محاسبه کنیم:

$$\hat{\beta} = \frac{\sum_{i=0}^{q} \hat{\gamma}_i}{1 - \sum_{i=1}^{p} \alpha_i} \quad (۵)$$

۱ Ditta

[Downloaded from mieaoi.ir on 2026-10-09]

سپس ضرایب مربوط به الگوی بلندمدت و خطای معیار مجانبی بر اساس الگوی $ARDL$ انتخابی ارائه می‌شود. بنابراین پیش از بحث پیرامون روابط تعادلی بلند مدت، ضروری است تا آزمون ریشه واحد فرضیه صفر عدم وجود همگرایی انجام شود؛ زیرا لازمه آن که الگوی پویای برآورد شده در روش $ARDL$ به سمت تعادل بلند مدت گرایش یابد، آن است که مجموع ضرایب متغیر وابسته کمتر از یک باشد.

(۶)
$$H_0 : \sum_{i=1}^{P} \alpha_i - 1 \geq 0$$
$$H_1 : \sum_{i=1}^{P} \alpha_i - 1 \leq 0$$

کمیت آمارهٔ t مورد نیاز برای انجام آزمون فوق به صورت زیر محاسبه می‌شود:

(۷)
$$t = \frac{\sum_{i=1}^{P} \alpha_i - 1}{\sum_{i=1}^{P} S_{\hat{\alpha}_i}}$$

اگر فرض H_0 رد شود، می‌توان گفت که یک رابطه تعادلی بلند مدت بین متغیرهای الگو وجود دارد(یبوا و پیمپه[۱]، ۲۰۲۱)

۳-۲. الگوی تصحیح خطا (ECM)

وجود همجمعی بین مجموعه‌ای از متغیرهای اقتصادی مبنای آماری مورد استفاده از الگوی تصحیح خطا را فراهم می‌آورد. این الگوها در کارهای تجربی از شهرت فزاینده‌ای برخوردار شده‌اند. مکانیزم(ECM) برای اولین بار توسط سارگان و بارگاوا در سال ۱۹۶۴ مورد استفاده قرار گرفت و بعد توسط انگل و گرنجر در سال ۱۹۸۷برای تصحیح عدم تعادل به کارگرفته شد(جیانگ[۲] و همکاران، ۲۰۲۰).

۱ Yeboah & Prempeh

۲ Jiang

[Downloaded from mieaoi.ir on 2026-10-09]

۳-۳. آزمون‌های گرافیکی CUSUM برای بررسی پایداری ضرایب مدل

بعد از تخمین مدل، آزمون‌های گرافیکی که ابتدا توسط دوبلین، براون و اوانز در سال ۱۹۷۵ برای بررسی پایداری ضرایب مدل تخمین زده شده استفاده شده است(بوسو[1]، ۲۰۲۰).

۴. برآورد الگو و یافته‌های تجربی

۴-۱. آزمون ریشه واحد

به منظور دستیابی به یک تخمین غیرکاذب بین متغیرهای الگو، بایستی متغیرهای حاضر در رگرسیون ایستا بوده یا ترکیب آنها ایستا باشد. لوین،لین وچو نشان دادند که در داده های ترکیبی، استفاده از آزمون ریشه واحد برای ترکیب داده ها، دارای قدرت بیشتری نسبت به استفاده از آزمون ریشه واحد برای هر مقطع به صورت جداگانه می باشد (لوین و همکاران[2]،۲۰۰۲). به منظور بررسی مانایی متغیرها ازآزمون دیکی فولر(ADF) استفاده شده است. در جدول۲ نتایج آزمون ریشه‌ی واحد دیکی فولر تعمیم یافته برای آزمون پایایی متغیرها آمده است. با توجه به اینکه هیچ‌کدام از متغیرهای موجود در مدل طبق نتایج آزمون دیکی فولر تعمیم‌یافته ایستا از درجه دو نیستند؛ به عبارتی همه‌ی متغیرهای مدل در I(1) مانا هستند. بنابراین در این پژوهش از روش برآورد خود رگرسیون با وقفه‌های گسترده جهت تخمین الگو استفاده می‌شود.

جدول۲. نتایج آزمون ریشه‌ی واحد

متغیرها	نماد	آماره آزمونADF	مقداربحرانی	نتیجه
سپرده قرض الحسنه	DFI	-۴/۴۷۵۷۴۵	۰/۰۰۲۱	I(1)
تولیدناخالص داخلی	GDP	-۴/۵۶۵۵۱۵	۰/۰۰۱۴	I(1)
نقدینگی	Liquidity	-۵/۱۰۹۴۷۲	۰/۰۰۰۳	I(1)
مازاد بودجه	Budget surplus	-۵/۳۶۱۰۲۶	۰/۰۰۰۴	I(1)
نرخ تورم	Inflation rate	-۴/۸۶۹۳۲۲	۰/۰۰۰۷	I(1)

منبع: یافته‌های پژوهش

[1] Busu
[2] Levi and et

[Downloaded from mieaoi.ir on 2026-10-09]

۴-۲. برآورد مدل اول با استفاده از روش $ARDL$

ابتدا مدل یک به صورتی که حجم نقدینگی به عنوان متغیر وابسته و سایر متغیرها که شامل متغیرهای تولید ناخالص داخلی، سپرده های قرض الحسنه، نرخ تورم و مازاد بودجه به عنوان متغیر توضیحی وارد می‌شود، تخمین زده می‌شود.

$$li_t = \varphi(DFI_t, GDP_t, BS_t, IN_t) \quad (۸)$$

li_t= حجم نقدینگی، DFI_t= سپرده های قرض الحسنه، GDP_t= تولید ناخالص داخلی، BS_t= مازاد بودجه، IN_t= نرخ تورم

جدول۳. نتایج تخمین ضرایب کوتاه مدت- متغیر وابسته: حجم نقدینگی

متغیر توضیحی	ضریب	آمارهt	سطح احتمال
$LI(-1)$	۰/۵۱۶۳۲۵	۱۲/۲۴۹۱۹	۰/۰۰۰۰
GDP	۰/۴۱۳۳۵۶	۲/۸۹۸۶۰۵	۰/۰۰۲۵
DFI	-۰/۰۱۲۵۶۳	۰/۰۱۰۴۶۷۱	۰/۰۹۸۵
BS	-۰/۰۶۵۴۳۲۱	-۱/۳۷۹۹۷۱	۰/۰۶۸۱
IN	-۰/۴۳۵۶۰۱	-۲/۱۴۵۶۲۹	۰/۵۵۶۲
C	۰/۶۷۵۰۷۴	۴/۵۴۶۷۳۲	۰/۰۰۰۰

منبع: یافته‌های پژوهش

نتایج تخمین کوتاه مدت $ARDL$ گزارش شده در جدول ۳ نشان می‌دهد که تولید ناخالص داخلی موجب افزایش ۰/۴۱۳۳۵۶ حجم نقدینگی شده است در حالیکه سپرده‌های قرض الحسنه، مازاد بودجه و نرخ تورم به ترتیب موجب کاهش ۰/۰۱۲۵۶۳ ، ۰/۰۶۵۴۳۲۱ و ۰/۴۳۵۶۰۱ حجم نقدینگی شده است.

با توجه به ضرایب کوتاه‌مدت، قبل از برآورد ضرایب بلندمدت به روش $ARDL$، برای اطمینان از وجود رابطه بلندمدت میان متغیرهای مدل لازم است که آزمون همجمعی صورت پذیرد. با انجام

[Downloaded from mieaoi.ir on 2026-10-09]

آزمون کرانه های باند[1] این نتیجه حاصل می‌شود که روابط بلندمدت بین متغیر وابسته و متغیرهای مستقل این پژوهش حاکم است، بدین ترتیب که با توجه به نتایج جدول ۴ مقدار آماره توزیع F بیشتر از سطح اطمینان ۰/۹۵ است ، فرضیه صفر مبنی بر نبود روابط بلند مدت رد می‌شود.

جدول۴. آماره F کرانه های بالا و پایین

۴K=		۱۶/۱۵۷۷۸F=	
سطح احتمال		%۱۰	%۵	%۱
حد بالا و حدپائین		۲/۲ I(0)= ۳/۰۹I(1)=	۲/۵۶I(0)= ۳/۴۹I(1)=	۳/۲۹I(0)= ۴/۳۷I(1)=

منبع: یافته‌های پژوهش

جدول ۵. نتایج حاصل از برآورد بلندمدت- متغیر وابسته حجم نقدینگی

متغیر توضیحی	ضریب	آمارهt	سطح احتمال
GDP	-۰/۸۵۴۳۰۹	-۲/۲۶۷۹۰۳	۰/۰۰۲۴۱
DFI	-۰/۶۱۷۷۹۱	-۳/۷۶۷۰۳۲	۰/۰۰۱۲
BS	۰/۰۱۶۷۵۳	۲/۴۵۷۶۳۲	۰/۰۴۴۳
IN	۰/۵۹۱۲۱۱۹	۴/۶۶۰۹۹۱	۰/۰۰۰۱
C	۰/۹۸۷۵۰۳	۱/۱۹۷۵۰۸	۰/۰۰۰۰

منبع: یافته‌های پژوهش

نتایج تخمین بلندمدت $ARDL$ گزارش شده در جدول ۵ نشان می‌دهد که تولید ناخالص داخلی و سپرده‌های قرض الحسنه به ترتیب موجب کاهش ۰/۸۵۴۳۰۹ و ۰/۶۱۷۷۹۱ حجم نقدینگی شده است در حالیکه مازاد بودجه و نرخ تورم به ترتیب موجب افزایش ۰/۰۱۶۷۵۳ و ۰/۵۹۱۲۱۱۹حجم نقدینگی شده است. سپرده های قرض‌الحسنه تأثیر منفی و معنی داری در هر

[1]Bonds Test

[Downloaded from mieaoi.ir on 2026-10-09]

دو بازه زمانی کوتاه و بلند مدت بر حجم نقدینگی داشته است و بیشترین تأثیرگذاری آن در بلند مدت ۰/۶۱۷۷۹۱ می باشد. مدل تصحیح خطای مرتبط با رابطه تعادلی بلندمدت که از روش $ARDL$برآورد شده، در جدول ذیل آمده است:

جدول۶. جدول تصحیح خطای مدل $ARDL$

متغیر توضیحی	ضریب	آمارهt	سطح احتمال
D(GDP)	۰/۴۳۹۰۷۱	۰/۸۰۸۶۴۲	۰/۲۳۵۶
D(DFI)	-۰/۰۴۵۳۱۰۴	-۱/۴۵۳۲۹۳	۰/۷۶۵۳
D(BS)	-۰/۰۱۲۳۶۵۷	-۲/۴۳۶۷۸۱	۰/۴۵۳۱
D(INFLATION)	-۸/۸۵۴۳۲۱	۰/۷۶۵۴۳۱	۰/۳۲۰۹
$\mathrm{CointEq}(-1)$	-۰/۷۱۵۴۳۲	-۷/۰۰۶۵۴۲	۰/۰۰۰۰

منبع: یافته‌های پژوهش

ضریب تعدیل ECM که در هر دوره، چند درصد از عدم تعادل‌های کوتاه‌مدت مدل جهت رسیدن به تعادل بلندمدت تعدیل می‌گردد. ضریب تصحیح خطای مدل ۰/۷۱ برآورده شده است که از نظر آماری نیز معنی‌دار است. این ضریب نشان‌دهنده این است که هر سال حدود ۷۱ درصد از عدم تعادل کوتاه‌مدت در مدل برای رسیدن به تعادل بلندمدت تعدیل می‌شود.

۳-۴. آزمون ثبات و تشخیص مدل اول

آزمون‌های تشخیص برای مشخص کردن ثبات مدل و تعیین ثبات ساختاری مورد استفاد قرار می-گیرد. در این روش نمودارCusum برای ثبات مدل استفاده می‌شود. آزمون CUSUM براساس جمع تجمعی جملات پسماند انجام می‌شود. نمودار این آزمون جمع تجمعی جملات پسماند در زمان نشان داده می‌شود. هم‌چنین خطوط بحرانی(Critical) که در آن مشاهده می‌شود، اگر جمع

[Downloaded from mieaoi.ir on 2026-10-09]

تجمعی جملات پسماند از منطقه بین دو خط بحرانی خارج شود نشانگر عدم ثبات ساختاری معادله است(دینگ[۱] و همکاران،۲۰۲۱).

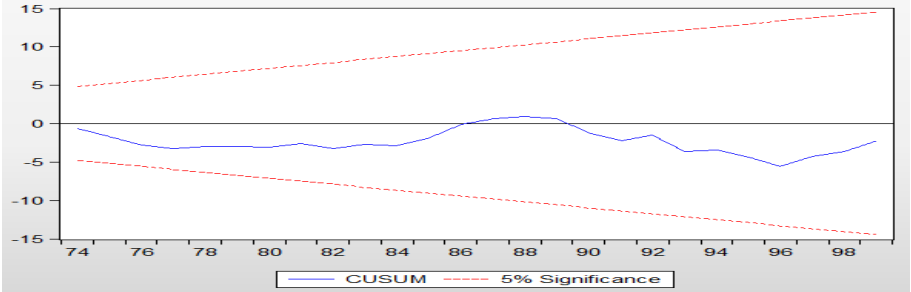

نمودار۱. آزمون CUSUM برای مدل اول

همان‌طور که در نمودار۱ ملاحظه می‌شود در ناحیه بین دو خط بحرانی در سطح ۵٪ قرار گرفته است. این نتیجه بیانگر این مطلب است که پایداری الگوی بلندمدت در بلندمدت قابل تایید است.

۴-۴. برآورد مدل دوم با استفاده از روش ARDL

در این مدل نرخ تورم به عنوان متغیر وابسته و سایر متغیرها که شامل متغیرهای تولید ناخالص داخلی، سپرده‌های قرض‌الحسنه، حجم نقدینگی و کسری بودجه به عنوان متغیر توضیحی وارد می-شود، تخمین زده می‌شود.

$$IN_t = \varphi(DFI_t, GDP_t, BS_t, li_t) \quad (۹)$$

جدول ۷. ضرایب متغیرهای الگوی کوتاه‌مدت- متغیر وابسته : نرخ تورم

متغیر توضیحی	ضریب	آماره t	سطح احتمال
$IN(-1)$	۰/۴۵۶۷۳۱	۹/۸۷۶۳۰۱	۰/۰۰۰۰
GDP	۴/۵۶۷۱۰۸	۳/۸۲۱۰۰۱	۰/۱۰۲۸
DFI	-۰/۰۲۱۳۸۴	-۳/۵۰۸۴۸۵	۰/۰۰۹۲
BS	-۰/۰۳۴۲۰۹۷	-۱/۸۹۱۰۵۲	۰/۲۶۵۹

۱ Ding

[Downloaded from mieaoi.ir on 2026-10-09]

LI	-۶/۳۱۱۳۵۴	-۳/۶۸۱۲۸۵	۰/۵۰۴۳
C	۰/۸۱۴۰۹۵	۴/۰۷۵۷۳۱	۰/۰۰۰۰

منبع: یافته‌های پژوهش

نتایج تخمین کوتاه مدت $ARDL$ گزارش شده در جدول۷ نشان می‌دهد که حجم سپرده‌های قرض الحسنه موجب کاهش ۰/۰۲۱۳۸۴ نرخ تورم شده است در حالی که بقیه متغیرها معنادار نمی‌باشد.

جدول۸. آماره ی F کرانه های بالا و پایین

۴K=		۱۳/۴۷۵۲F=	
سطح احتمال	%۱۰	%۵	%۱
حد بالا و حدپائین	۲/۸۳I(0)= ۳/۹۷I(1)=	۳/۲۸I(0)= ۴/۴۵I(1)=	۳/۲۹I(0)= ۴/۵۱I(1)=

منبع: یافته‌های پژوهش

بعد از طی مراحل بالا حال می‌توانیم ضرایب بلندمدت مدل برآورد شده از روش $ARDL$ را تخمین بزنیم، چنان که در تخمین مدل به روش $ARDL$ مشاهده گردید، بنابراین باید از تخمین-های بلند مدت ضرایب متغیرهای توضیحی اطلاعات کامل داشته باشیم و عکس‌العمل نرخ تورم را در بلند مدت بررسی کنیم. تخمین بدست آمده در جدول زیر آمده است:

جدول۹. ضرایب متغیرهای الگوی بلندمدت- متغیر وابسته: نرخ تورم

متغیر توضیحی	ضریب	آمارهt	سطح احتمال
GDP	۰/۳۴۲۱۸۱	۰/۷۶۵۴۰۱	۲/۳۲۱۵
LI	۲/۶۵۴۱۰۲	۳/۵۶۴۳۱۲	۱/۴۳۱۹۸
BS	۱/۳۲۰۴۶۷	۵/۵۶۸۷۱۲	۰/۹۸۴۳
DFI	-۰/۰۸۷۳۲۱۱	-۱/۱۳۴۵۲۸	۰/۰۰۰۷

[Downloaded from mieaoi.ir on 2026-10-09]

C	۱۰/۰۹۴۲۷۱	۲/۱۲۶۷۳۲	۰/۰۰۰۰

منبع: یافته‌های پژوهش

نتایج تخمین بلند مدت $ARDL$ گزارش شده در جدول۹ نشان می‌دهد که به جز سپرده‌های قرض‌الحسنه هیچ یک از ضرایب بلندمدت متغیرهای توضیحی معنادار نمی‌باشد. فقط سپرده‌های قرض الحسنه تأثیر منفی و معنی دار بر نرخ تورم داشته است و موجب کاهش ۰/۰۸۷۳۲۱۱ نرخ تورم شده است. هم در کوتاه و بلند مدت سپرده‌های قرض‌الحسنه تأثیر منفی و معنی دار بر نرخ تورم داشته است و بیشترین تأثیرگذاری با ضریب ۰/۰۸۷۳۲۱۱ در بلند مدت است.

با توجه به اینکه سپرده های بانکی و در واقع نقدینگی اگر به سمت فعالیت غیر مولد سوق داده شود، مانده‌های وجوه سوداگرانه را افزایش داده و به رشد فعالیت های سفته بازانه دامن می‌زند و این امر موجب جذابیت بخش غیرمولد و وسوسه برای خروج سرمایه های مولد به بازارهای غیرمولد می‌شود، از این طریق موجب کاهش رشد اقتصادی می‌شود. افزایش نقدینگی در جامعه اگر همراه و همگام با افزایش تولیدناخالص داخلی نباشد از عوامل تشدید کننده تورم محسوب می شوند. زمانی می توان تورم را تحت کنترل درآورد که نقدینگی کافی وجودداشته باشد در عین حال، وجود نقدینگی بیشتر یا کمتر از اندازه، تهدیدی برای حرکت تورم به نقطه بالاتر خواهد بود که در هر دو صورت مخاطره آمیز خواهد بود و مطالعات محسنی زنوزی و همکاران(۱۳۹۵) آنرا تایید می‌کنند. با توجه به اینکه نتایج پژوهش حاضر نشان‌دهنده این است که سپرده های قرض الحسنه موجب کاهش تورم و نقدینگی شده است، گویای این است که در جهت انجام نیازهای ضروری مردم و فعالیت های تولیدی مصرف شده‌اند.

جدول۱۰. جدول تصحیح خطای مدل $ARDL$

متغیر توضیحی	ضریب	آماره t	سطح احتمال
D(GDP)	۰/۴۳۸۷۹۱	۰/۸۳۲۳۶۱	۰/۵۶۲۸
D(DFI)	۰/۳۴۶۷۸۱	۶/۸۹۴۲۵۲	۰/۴۳۰۱
D(BS)	۰/۰۴۳۲۱	۰/۲۱۷۴۴۹	۰/۳۹۲۴
D(LI)	-۰/۰۱۲۳۴۵	-۲/۹۴۲۰۸۵	۰/۰۲۵۲

[Downloaded from mieaoi.ir on 2026-10-09]

CointEq(−1)	-۰/۶۱۳۴۷۳	-۶/۰۳۶۳۸۳	۰/۰۰۰۰

منبع: یافته‌های پژوهش

ضریب تعدیل ECM نشان دهنده آن است که در هر دوره، چند درصد از عدم تعادل‌های کوتاه-مدت مدل جهت رسیدن به تعادل بلندمدت تعدیل می‌گردد. ضریب تصحیح خطای مدل۰/۶۱ برآورده شده است که از نظر آماری نیز معنی‌دار است. این ضریب نشان‌دهنده این است که هر سال حدود ۰/۶۱ درصد از عدم تعادل کوتاه‌مدت در مدل برای رسیدن به تعادل بلندمدت تعدیل می-شود.

۵-۴. آزمون ثبات و تشخیص مدل دوم

با توجه به نمودار ۲ در ناحیه بین دو خط بحرانی در سطح ۵٪ قرار گرفته است. این نتیجه بیانگر این مطلب است که پایداری الگوی بلندمدت در بلندمدت قابل تایید است.

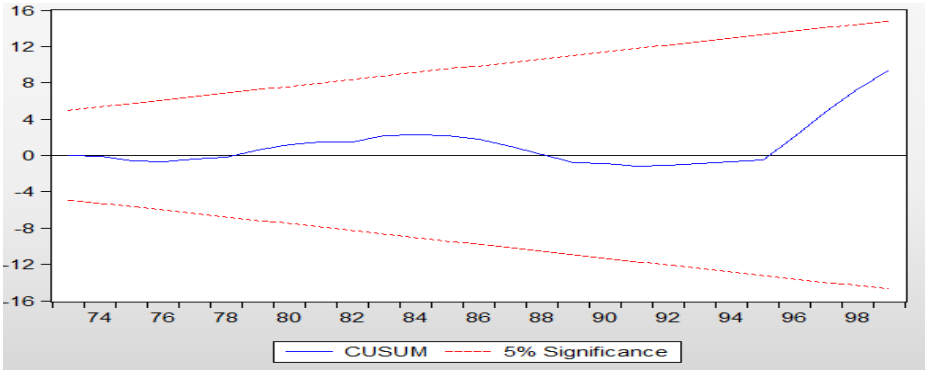

نمودار۲. آزمونCUSUM برای مدل دوم

۵. بحث و نتیجه‌گیری

تحقیق حاضر با استفاده از داده‌های سالانه اقتصاد ایران طی دوره ۱۳۷۰ الی۱۳۹۹ و با به‌کارگیری تکنیک اقتصادسنجی مدل خودرگرسیونی با وقفه‌های توزیعی$(ARDL)$ به بررسی تاثیر سپرده‌های قرض الحسنه بر حجم نقدینگی و تورم در دو مدل پرداخته است. طبق آمار بانک مرکزی سهم سپرده‌های قرض‌الحسنه پس‌انداز در مجموع کل سپرده‌ها ۴/۱۸ درصد در سال ۱۳۷۰ به ۹/۳۳ درصد در سال۱۳۹۹ افزایش یافته است. نتایج به دست آمده نشان می‌دهد که در هر دو بازه زمانی کوتاه و بلند مدت در مدل یک سپرده قرض الحسنه تأثیر منفی و معنی دار بر حجم نقدینگی

[Downloaded from mieaoi.ir on 2026-10-09]

داشته است و در مدل دوم سپرده قرض الحسنه تأثیر منفی و معنی دار بر نرخ تورم داشته است و فرضیات پژوهش حاضر را تأیید می‌کنند. در ضمن بیشترین تأثیر گذاری قرض الحسنه بر حجم نقدینگی با مقدار (۰/۶۱۷۷۹۱) در مدل یک و نرخ تورم با مقدار (۰/۰۸۷۳۲۱۱) در مدل دوم در بلند مدت می باشد.

منابع

۱. ابوالحسنی هستیانی، اصغر و امیر علی فرهنگ(۱۳۹۳)" صندوق های قرض الحسنه: چالش ها، فرصت‌ها و راهبردها. مجموعه مقالات سومین همایش ملی پولی و بانکی صندوق های قرض-الحسنه"، صص۵۸-۴۱.

۲. ابونوری، عباسعلی؛ سجادی، سمیه السادات و تیمور محمدی(۱۳۹۲)" رابطه بین نرخ تورم و نرخ سود سپرده‌های بانکی در سیستم بانکداری ایران"، فصلنامه سیاست های مالی و اقتصادی، سال اول، شماره ۳، صص ۵۲- ۲۳.

۳. اثنی عشری، ابوالقاسم؛ بابایی و محمدرضا سمیرمی (۱۳۸۸)" برآورد تابع تقاضای پول در سپرده‌های قرض‌الحسنه بانک‌های ایران"، فصلنامه پژوهش‌ها و سیاست‌های اقتصادی، سال هفدهم شماره ۵۱، صص ۱۰۴-۹۳.

۴. امینی، صفیار؛ محمدی، سمیه و سید فخرالدین فخر حسینی (۱۳۸۹)" بررسی عوامل مؤثر بر جذب سپرده‌های بانکی، بانک‌های منتخب با تأکید بر بانک صادرات ایران"، فصلنامه اقتصاد مالی، دانشکده اقتصاد و حسابداری واحد تهران مرکزی، دوره ۳، شماره ۶، صص ۱۰۳-۹۱.

۵. بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، گزارش اقتصادی و ترازنامه، سال‌های مختلف.

۶. تقی نتاج، غلامحسن و علی یوسفی نژاد (۱۳۸۶)" کالبد شکافی یک تجربه، ورشکستگی صندوق های قرض الحسنه"، دومین همایش صندوق‌های قرض‌الحسنه، چالش ها و فرصت ها، بابل

۷. جوزی‌زاده منا، یزدانی ناصر، شیخ محمدجواد (۱۳۹۶)" قرض‌الحسنه و بانکداری قرض‌الحسنه در آینه‌ی مطالعات (مروری بر مطالعات تخصصی قرض‌الحسنه)، نشریه اقتصاد و بانکداری اسلامی، ۶ (۱۹) : صص۲۲۷-۱۹۷

۸. حر عاملی، محمد بن حسن. وسائل الشیعة، جلد ۱۸، ۱۴۰۹ق، مؤسسة آل البیت،صص۳۳۰

۹. حسن زاده، حسین؛ کریمی، میثم؛ قوام، محمدحسین و محمد قزلباش (۱۳۹۸)" شناسایی و ارزیابی چالش‌های حساب قرض الحسنه پس انداز و ارائه راهکارهای اصلاحی"، فصلنامه راهبرد اقتصادی، ۸(۳۰)، صص۴۶-۵ .

[Downloaded from mieaoi.ir on 2026-10-09]

۱۰. حیدری، حسن؛ صادق پور، سولماز و مرتضی دهقاندرست (۱۳۹۶)" رابطه بین نااطمینانی تورم و میزان تسهیلات اعطایی قرض الحسنه بانک‌ها"، نشریه اقتصاد پولی، مالی، ۲۴(۱۴)، ۱۵۴-۱۳۵
۱۱. رحیمی بیدگلی، روح اله (۱۳۹۴)" آسیب شناسی نظام قرض الحسنه در اقتصاد ایران و ارائه الگوی مطلوب آن"، پایان نامه کارشناسی ارشد اقتصاد اسلامی، دانشکده اقتصاد دانشگاه علوم اقتصادی تهران.
۱۲. رستمی، محمدزمان و حمدهادی رستمی (۱۳۹۹)" تبیین انحراف های سپرده های قرض الحسنه در نظام بانکی"، نشریه معرفت اقتصاد اسلامی، ۱۱(۲)، ۱۰۷.
۱۳. سید علیپور، سید عباس(۱۳۹۴)" بررسی نقش قرض‌الحسنه در اقتصاد مقاومتی از دیدگاه قرآن و روایات، دومین کنفرانس بین المللی اقتصاد"، مدیریت و فرهنگ ایرانی اسلامی، اردبیل
۱۴. شیخ صدوق، محمد بن علی(۱۳۶۸)"ثوال الاعمال و عقاب الاعمال"، جلد ۱. ناشر: رضی.
۱۵. عاقلی، لطفعلی (۱۴۰۰)" عوامل مؤثر بر اعطای تسهیلات قرض الحسنه در ایران، فصلنامه علمی اقتصاد و بانکداری اسلامی"، شماره سی و هفتم،صص ۲۷-۴۴
۱۶. عزیزمحمدلو، حمید (۱۳۹۹)"بررسی ارتباط متقابل بین عقود مشارکتی، قرض الحسنه و سرمایه اجتماعی در ایران"، فصلنامه اقتصاد اسلامی، ۲۰(۷۹). ۱۶۹-۱۳۹.
۱۷. علامه مجلسی، بحارالانوار، جلد ۱۰۳، صفحهٔ ۱۳۸، حدیث ۲، ناشر دارالکتب الاسلامیه، نشر ۱۳۶۳.
۱۸. قرآن کریم
۱۹. گجراتی، دمودار(۱۳۹۲)" اقتصاد سنجی کاربردی: همراه با نرم افزار Eviesws و Stata (ترجمه: دکتر نادر مهرگان _ دکتر لطفعلی عاقلی)"، تهران: انتشارات نشر نور علم.
۲۰. محسنی زنوزی، سید جمال الدین؛ حکمتی فرید، صمد و سمیه طالب پور (۱۳۹۵)"تأثیر کنترل فساد و افزایش نقدینگی بر رشد اقتصادی کشورهای منتخب در حال توسعه"، فصلنامه علمی پژوهشی(اقتصادوالگوسازی) دوره هفت، شماره بیست و هشت، صص۱۰۶-۱۰.
۲۱. مزینی، امیرحسین (۱۴۰۰)" ارزیابی اثر فضای تورمی حاکم بر اقتصاد کشور بر عرضه وجوه قرض الحسنه"، مجله اقتصاد و بانکداری اسلامی، ۱۰(۳۷)، صص۷-۲۶.
۲۲. مکیان، سیدنظام الدین و مصطفی الراجی (۱۴۰۰)" تأثیر تسهیلات قرض‌الحسنه بر اشتغال در اقتصاد ایران، نشریه اقتصاد و بانکداری اسلامی"، ۱۰ (۳۵) ، صص۳۱-۴۷

[Downloaded from mieaoi.ir on 2026-10-09]

۲۳. منصف، عبدالعلی و نسرین منصوری (۱۳۸۹)" بررسی عوامل مؤثر بر حجم سپرده های بانکی (با تأکید بر نرخ سود اوراق مشارکت: ۱۳۸۷-۱۳۶۷)"، مجله دانش و توسعه(علمی ـ پژوهشی) سال هفدهم، شماره ی ۳۴

۲۴. هادوی‌نیا، علی اصغر و بهنام عرب باقرانی (۱۳۹۵)" بررسی مزایا و آثار اجتماعی و اقتصادی اوراق قرض الحسنه"، فصلنامه علمی _ ترویجی اقتصاد و بانکداری اسلامی، شماره شانزدهم، صص ۳۶- ۳۷.

25. Abdelmagid, D. A (2020)," Factors Affecting Liquidity of Islamic Banks in Saudi Arabia", Banking & Financial Studies, (10).
26. Busu, M (2020)," Analyzing the impact of the renewable energy sources on economic growth at the EU level using an ARDL model. Mathematics", 8(8), 1367.
27. Ding, S., Fang, H., Dong, X., & Yang, W (2021)," The CUSUM statistics of change-point models based on dependent sequences", Journal of Applied Statistics, 1-19.
28. Ditta, A., Asim, H., & Rehman, H. U (2020)," An Econometric Analysis of Exigent Determinants of Trade Balance in Finland: An Autoregressive Distributed Lag (ARDL) Approach", Review of Applied Management & Social Science, 3(3), 347-360.
29. Hassan, O. M. (2016, May)," Effect of interest rate on commercial bank deposits in Nigeria (2000-2013)", In Proceeding of the First American Academic Research Conference on Global Business, Economics, Finance and Social Sciences (AAR16 New York Conference).
30. Jiang, Y., Zestos, G. K., & Timmerman, Z (2020)," A Vector Error Correction Model for Japanese Real Exports", Atlantic Economic Journal, 48(3), 297-311.
31. Lang, M., & Schmidt, P. G (2016)," The early warnings of banking crises: Interaction of broad liquidity and demand deposits". Journal of International Money and Finance, 61, 1-29
32. Levin,A.,lin,c.F.,chu,c (2002)," Unit Root Tests in Panel Data:Asymptotic and Finite Sample Properties",Journal of Econometrics,Vol.108,pp.1-24.
33. Mian, S. N., Imran, H. N., & Muhammad, M. N (2013)," Role of rate of return, inflation and deposits on loan supply: An empirical study of banking sector in Pakistan", African Journal of Business Management, 7(25), 2427-2431.
34. Miller, K. & Show Fang, G (2003)," Is Ihere a long-Run Relationship Between Stock Returns and Monetary Economics", Vol. 11, 641-649. Magnus, F. J. and Fose, O.E. (2006).

[Downloaded from mieaoi.ir on 2026-10-09]

35. Mishra, A., & Burns, K (2017)," The effect of liquidity shocks on the bank lending channel: Evidence from India", International Review of Economics & Finance, 52, 55-76.
36. Muzammil, M., & Siddiqui, D. A (2020)," Macroeconomic Policy and Islamic Banks Lending and Investment Decisions: An Empirical Assessment of Crowding out Effect of Private Credit", Available at SSRN 3641630.
37. Odunayo M. OLAREWAJU, Oluwafeyisayo K. ADEYEMI(2015)," Causal Relationship between Liquidity and Profitability of Nigerian Deposit Money Banks", International Journal of Academic Research in Accounting, Finance and Management Sciences, Vol. 5, No.2, pp. 165–171.
38. Safitri, I., & Kurnia, M. R (2022)," The Effect of BI Rate and Inflation on Mudharabah Deposits at Indonesian Sharia Banks", Journal of Business and Economics Research (JBE), 3(2), 77-81.
39. Yeboah, S. A., & Prempeh, B. K (2021)," An econometric modelling of the savings-investments nexus for Ghana", Economic Consultant, (1), 40-56.

[Downloaded from mieaoi.ir on 2026-10-09]

[Downloaded from mieaoi.ir on 2026-10-09]